



ilahiyat akademi

Sayı: 21, 2025, 179-205.

Issue: 21, 2025, 179-205.

Kur'ân ve Tenasüh Tartışmaları: Bağlam ve Deliller Üzerine Bir İnceleme

The Qur'ân and Reincarnation Debates: An Examination of Context and Evidence

İbrahim Halil Erdoğan

Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Kelam Anabilim Dalı

Assoc. Prof. Dr., Akdeniz University, Faculty of Theology, Department of Theology, Antalya/Türkiye

ihalilerdogan@akdeniz.edu.tr | ORCID: [0000-0002-8081-1895](https://orcid.org/0000-0002-8081-1895) | ROR ID: [01m59r132](https://orcid.org/01m59r132)

Özer Baş

Doktora Öğrencisi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı

PhD Student, Akdeniz University, Institute of Social Sciences, Department of Fundamental Islamic Sciences, Antalya/Türkiye

ozerbaser@akdeniz.edu.tr | ORCID: [0009-0000-8508-4351](https://orcid.org/0009-0000-8508-4351) | ROR ID: [01m59r132](https://orcid.org/01m59r132)

Makale Bilgisi Article Information

Makale Türü Article Type

Araştırma Makalesi Research Article

Geliş Tarihi Date Received

15 Ocak 2025 15 January 2025

Kabul Tarihi Date Accepted

12 Haziran 2025 12 June 2025

Yayın Tarihi Date Published

29 Haziran 2025 29 June 2025

İntihal Plagiarism

Bu makale, Turnitin yazılımı ile taranmıştır.
İntihal tespit edilmemiştir.

This article has been scanned with Turnitin software. No plagiarism detected.

Etik Beyan Ethical Statement

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur (İbrahim Halil Erdoğan, Özer Baş).

It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (İbrahim Halil Erdoğan, Özer Baş).

CC BY-NC 4.0 lisansı ile lisanslanmıştır.

Licensed under CC BY-NC 4.0 license.

Atıf/ Cite as

Erdoğan, İbrahim Halil – Baş, Özer. "Kur'ân ve Tenasüh Tartışmaları: Bağlam ve Deliller Üzerine Bir İnceleme". *İlahiyat Akademi* 21 (Haziran 2025), 179-205. DOI: [10.52886/ilak.1620853](https://doi.org/10.52886/ilak.1620853)
Erdoğan, İbrahim Halil – Baş, Özer. "The Qur'an and Reincarnation Debates: An Examination of Context and Evidence". *Theological Academia* 21 (June 2025), 179-205. DOI: [10.52886/ilak.1620853](https://doi.org/10.52886/ilak.1620853)

Öz

Bu çalışma, Kur'an'da yer alan bazı ayetlerin tenasüh (reenkarnasyon) inancını desteklediği yönünün savunulması ve bu iddiaların Kur'an'ın teolojik ve bağlamsal bütünlüğü içerisinde değerlendirilmesini konu almaktadır. Tenasüh, ruhun bir bedenden ayrılarak farklı bedenlerde tekrar dünyaya gelmesi olarak tanımlanır ve İslam'ın ahiret inancı ile uyumlu bir anlayış değildir. Bu makale, tenasüh yanlılarının sıklıkla başvurduğu ayetleri dilbilimsel ve tefsir yöntemleriyle inceleyerek bu iddiaların geçersizliğini göstermeyi amaçlamaktadır. Özellikle Bakara 2/28 ve Mü'min 40/11 gibi ayetler, çalışmanın merkezinde yer almakta ve bu ayetlerde ifade edilen "iki ölüm" ve "iki diriliş" kavramlarının, tekrardoğuş olarak yorumlanamayacağı vurgulanmaktadır. Bu ifadeler, insanın yaratılışından itibaren yaşadığı varoluş döngüsünü ve ahiret inancının bir parçasını oluşturur. Tenasüh yanlılarının sıkça referans gösterdiği Mü'min 40/11 ve İnşıkak 84/19 ayetleri ise, insanın ahirette karşılaşacaklarına işaret etmekte olup, dünyada tekrar bedenlenmeye dair bir anlam taşımamaktadır. Kur'an'da yer alan diğer ayetler de ayrıntılı olarak ele alınmış ve her birinin tekrardoğuş inancını desteklemediği ortaya konmuştur. Rum 30/40 ve Yunus 10/4 gibi ayetlerde, yaratılış ve yeniden yaratılış Allah'ın kudretine delil olarak zikredilmekte, ancak bu ifadelerin tenasühü desteklediği düşünülemez. Kur'an, insanın dünyaya bir kez geldiğini, ölümün ötesinde ise ahiret dönemine geçiş yapıldığını açık bir biçimde ifade eder. Bu durum, özellikle Mü'minün 23/99-100 ayetlerinde vurgulanmakta; ölen bir kişinin dünya hayatına geri dönme talebinin reddedileceği açıklanır. Ayette geçen ifadeler, yalnızca ahiret sürecine işaret etmekte ve insanın dünya hayatını tamamladıktan sonra kıyamet günü hesaba çekileceği mesajını taşımaktadır. Makale, ayrıca tenasüh yanlılarının ayetlere getirdiği yorumların bağlamdan kopuk ve zorlama olduğunu vurgular. Bu yorumların, Kur'an'ın teolojik bütünlüğünü ihlal ettiği belirtilmiş ve tekrar doğuş inancının Kur'an'dan dayanak bulamayacağı ortaya konmuştur. Bunun yerine, Kur'an'ın insan hayatını tek bir süreç olarak tanımladığı, ölümden sonra sadece ahiret dirilişinin gerçekleşeceği ve bireylerin bu dünyadaki amellerine göre nihai bir hesap vereceği vurgulanmaktadır. Mü'min 40/11 ve İnşıkak 84/19 ayetlerinde yer alan "tabakadan tabakaya geçiş" veya "iki ölüm ve iki diriliş" ifadeleri ise, insanın varoluş sürecini ve ahirete dair aşamaları açıklamaktadır. Bu çalışma, teolojik ve dilbilimsel delillerle Kur'an'ın öğretilerinin tenasühü reddettiğini güçlü bir şekilde kanıtlamaktadır. Ayetlerin bağlamı, dilsel analizleri ve nüzül sebeplerine dair yapılan incelemeler, Kur'an'ın mesajının yanlış anlamalara meydan vermeyecek şekilde apaçık olduğunu göstermektedir. Tenasüh inancı, tarih boyunca farklı kültürlerde benimsenmiş olsa da bu inancın İslam teolojisi ile uyumlu olmadığı çok açıktır. Hint kökenli dinlerden Yahudi Kabalist geleneğe kadar farklı coğrafyalarda görülen bu inanç, İslam'ın ahiret inancı ile bağdaşmamaktadır. İslam'a göre, insan yalnızca bir kez dünyaya gelir ve kıyamet günü ilahi huzurda amellerine göre yargılanır. Kur'an'ın öğretileri, insan hayatının bir kez yaşanacak bir fırsat olduğunu ve Allah'ın adalet ve kudretinin ahiret üzerinde odaklandığını vurgular. Mü'minün 23/99-100 ayetinde açıkça ifade edildiği gibi, ölümden sonra geri dönüş olmayacak, yeniden diriliş yalnızca ahiret sürecinde gerçekleşecektir. Bu kapsamda, tekrardoğuş inancını destekleyen görüşlerin Kur'an'ın teolojik yapısıyla çeliştiği ve yanlış yorumlamalara dayandığı net bir şekilde ortaya konmuştur. Makale, ayrıca, tenasühçülerin bağlamsal ve dilsel analizlerde yaptığı hatalara dikkat çekmekte ve bu inancın İslam teolojisinin temel prensipleriyle uyummadığını ayrıntılı bir şekilde açıklamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kelâm, Ahiret, Reenkarnasyon, Tekrardoğuş, Tenasüh.

Abstract

This study examines claims that certain Qur'ānic verses support the belief in reincarnation and evaluates these assertions within the theological and contextual framework of the Qur'ān. Reincarnation, defined as the soul's return to the world in a new body, fundamentally contradicts the Islamic understanding of the afterlife. Through linguistic and exegetical analysis, the study refutes these claims, focusing on verses such as al-Baqarah 2:28 and al-Mu'min 40:11, which mention "two deaths" and "two lives." Proponents interpret these phrases as evidence for reincarnation, but they more accurately describe the human cycle of creation, death, resurrection, and the afterlife. Other verses, like al-Inshiqāq 84:19, which speaks of a "transition from stage to stage," and al-Rūm 30:40, emphasizing Allāh's omnipotence, are also misinterpreted. These references highlight stages of human existence and Allāh's control over life and resurrection, not repeated earthly lives. The Qur'ān consistently portrays human life as a singular opportunity that culminates in eternal accountability. This principle is clearly stated in al-Mu'minūn 23:99-100, which affirms that once a person dies, they cannot return to this world, reinforcing the finality of earthly life and the progression to the afterlife. The study critiques the interpretations offered by reincarnation proponents, arguing that their readings are often decontextualized and forced. These misinterpretations undermine the theological coherence of the Qur'ān, which emphasizes the singularity of human life and the definitive nature of the afterlife. For example, the "two deaths and two lives" mentioned in al-Mu'min 40:11 and al-Inshiqāq 84:19 are better understood as references to the eschatological stages of existence, not as evidence for reincarnation. While reincarnation is present in various cultural and religious traditions, such as Hinduism and Jewish Kabbalah, it is incompatible with Islamic theology. Islam asserts that humans are created once and are held accountable for their actions in a single lifetime. The Qur'ān highlights Allāh's justice and omnipotence, emphasizing resurrection as an event that occurs exclusively in the hereafter. This research underscores the consistency and clarity of the Qur'ān's message, which leaves no room for reincarnation within Islamic doctrine. Arguments supporting reincarnation rely on misreadings that contradict the theological structure of the Qur'ān. The verse al-Mu'minūn 23:99-100 explicitly states that once a person dies, their opportunity to return to earthly life ceases, affirming the finality of human existence and resurrection. In conclusion, this study demonstrates that the linguistic and contextual interpretations of the Qur'ānic verses do not support the concept of reincarnation. The Qur'ān presents human life as a single, unrepeatable journey that ends with resurrection and divine accountability. This clarity in the Qur'ān's teachings reinforces the incompatibility of reincarnation with Islamic theology, affirming the definitive and coherent nature of its message.

Keywords: Theology, Afterlife, Reincarnation, Rebirth, Transmigration of Souls.

Giriş

Ruhun bedenden ayrıldıktan sonra yaşamını sürdürdüğü düşüncesi, neredeyse tüm dinlerin ortak bir inancı olarak kabul edilebilir. Bununla birlikte, ruhun ölümden hemen sonra veya belirli bir süre geçtikten sonra dünyaya dönerek varlığını sürdüreceği inancını ifade eden tenasüh düşüncesine sahip bireylerin sayısı da azımsanamayacak derecededir. Bu inancın kökleri, insanlık tarihinin en eski dönemlerine kadar uzanmakta olup, literatürde bu inancı tanımlamak üzere kullanılan çok sayıda kavram, onun yaygınlığını ve çeşitli kültürler üzerindeki etkisini açıkça ortaya koymaktadır. Özellikle Hint kökenli dinler başta olmak üzere, bazı Afrika yerel dinleri, Yahudi Kabalist geleneği ve İslam coğrafyasında yer alan Nusayriyye, İsmailiyye, Dürzilik ve Yezidilik gibi topluluklarda bu inancın varlığı dikkat çekmektedir. Günümüz dünyasında ise tahmini verilere göre, her altı kişiden birinin bu inancı benimsediği belirtilmektedir.¹

Günümüzde Batı'da ruhçuluk akımı, kendi inanç ve düşünce sistemini kurarak neredeyse bağımsız bir din niteliği kazanmış durumdadır. Bu akımın, doğal olarak, ülkemizdeki bireyleri etkilemek amacıyla çeşitli faaliyetlerde bulunacağı da öngörülebilir. Nitekim, ülkemizdeki temsilcilerinin çeşitli dernekler ve kuruluşlar aracılığıyla aktif bir şekilde çalışmalar yürüttükleri görülmektedir. Kendi yayımladıkları eserler, dilimize çevirdikleri kitaplar ve düzenledikleri sosyal organizasyonlar yoluyla dikkat çekmeye çalıştıkları anlaşılmaktadır. Bu akıma ait eserler incelendiğinde, fikirlerinin İslam dininin temel kaynaklarından referanslar ile desteklenmeye çalışıldığı, böylece yerli bir zemin oluşturma ve taraftar bulma amacının güdüldüğü görülmektedir. Ayrıca, günümüzün gelişmiş iletişim araçları sayesinde, tarihteki yansımalarından çok daha güçlü, donanımlı ve fikrî anlamda gelişmiş bir şekilde etkilerini sürdürmektedirler.

Bu çalışmanın amacı, ruhçu akım temsilcilerinin Kur'ân-ı Kerîm'den derledikleri delillerin tekrardoğuş inancını destekleyip desteklemediğini analiz etmektir. Araştırmada, tekrardoğuş inancının İslam'ın ahiret inancıyla bu ayetler aracılığıyla eşitlenip eşitlenmediği ve bu bağlamda ortaya konulan iddiaların eleştirel bir değerlendirmesi yapılacaktır. Çalışmanın kapsamı, öncelikle Kur'ân-ı Kerîm'den öne sürülen örneklerin incelenmesiyle sınırlı olacaktır. Bununla birlikte, tekrardoğuş teorisyenlerinin geliştirdikleri kavramlar ele alınacak ve bu kavramlar çerçevesinde ilgili ayetleri nasıl yorumladıkları değerlendirilecektir. Bir tekrardoğuş inancını benimseyen bireyin zihin dünyasının, bu inancın tarihsel gelişiminden bağımsız düşünülmemeyeceği açıktır. Bu doğrultuda, söz konusu öğretinin kaynakları

¹ Andrea Gondos, *The Life of the Soul: Jewish Perspectives on Reincarnation from the Middle Ages to the Modern Period* (New York: State University of New York Press, 2024), 2; John Ducasse Curt, *The Belief in a Life After Death* (USA: Charles Thomas Yayınevi, 1961), 2027-2020; Ali İhsan Yitik, *Hint Kökenli Dinlerde Karma İnancının Tenasüh İnancıyla İlişkisi* (İstanbul: Ruh ve Madde Yayınları, 1996), 70; Mikel Burley, *Rebirth and the Stream of Life: A Philosophical Study of Reincarnation, Karma and Ethics* (New York: Bloomsbury Academic, 2016), 16; Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, thk. Âsım Cüneyd Köksal - Murat Kaya (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2021), 1/558.

ve tarihsel süreçteki gelişimi kısaca ele alınacaktır. Ayrıca, ruhçu akım temsilcilerinin literatürlerinde yer alan, Kur'an'da tekrardoğuşa işaret ettiği iddia edilen örnekler tespit edilerek analiz edilecektir. Bu örnekler temelinde Kur'an-ı Kerim'in tekrardoğuş inancına bakışı ortaya konulmaya çalışılacaktır.

1. Tekrardoğuş Kavramını İfade Eden Terimler

İnsan ruhunun ölümsüzlüğü ve ölümün ardından varlığını yeniden sürdüreceği inancı, insanlık tarihinin hemen her döneminde ve neredeyse tüm dinlerde yer alan temel inançlardan biridir.² Ruhun ölümden hemen sonra ya da belirli bir süre geçtikten sonra yeniden yeryüzüne dönerek varlığını sürdürmesini ifade eden *tekrardoğuş* anlayışı, bu yaygın inancın bir varyasyonu olarak değerlendirilebilir. Bu anlayışın kökleri tarih öncesi dönemlere kadar uzanmaktadır. Ayrıca, doğu ve batı dillerinde bu olguyu tanımlamak için kullanılan terimlerin çeşitliliği ve fazlalığı, tekrardoğuşun ne denli yaygın ve köklü bir kavram olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.³

Latince kökenli İngilizce terimler arasında *Rebirth* (Yeniden doğuş), *Reincarnation* *Reembodiment* (yeniden bedenlenme) ve *Transmigration* (ruh göçü) dikkat çekerken, Grekçe kökenli terimler arasında *Metempsychosis* (Yeniden tecessüm), *Palingenesis* (Yeniden oluş), *Metemstomatosis* (Yeniden bedenleşme) ve *Metaggenesis* (Yeniden canlanma) öne çıkmaktadır. Süryanice'de ise ruhun bir bedenden diğerine geçişini ifade etmek için yalnızca *Taspikha* veya *Taspikha denashatha* terimleri kullanılmaktadır. Yahudi Kabbalist metinlerinde ise bu kavram, *Sodha ibbur* veya *Gilgul* terimleriyle ifade edilmektedir.⁴ Günümüzde birçok dilde yer etmiş olan *Reenkarnasyon* kavramı, ülkemizde de bilinirliğini korumakta ve bunun yanı sıra *Ruh göçü*, *Tekrardoğuş* ve *Yeniden doğuş* gibi terimlerle de adlandırılmaktadır. Bu terminolojik çeşitlilik, tekrardoğuş kavramının farklı kültürlerde ve dillerde nasıl benimsendiğini göstermektedir.⁵

2. Tekrardoğuşun Kaynağı ve Gelişim Süreci

Reenkarnasyon inancının dünyanın farklı bölgelerinde birbirinden bağımsız olarak mı ortaya çıktığı, yoksa belirli bir bölgeden diğer bölgelere mi yayıldığı sorusu, araştırmacılar arasında tartışma konusu olmayı sürdürmektedir. Bu inancın, temel psikolojik özellikleri ve asli ihtiyaçları itibarıyla birbirine benzeyen insan

² Burley, *Rebirth and the Stream of Life: A Philosophical Study of Reincarnation, Karma and Ethics*, 26.

³ Fikret Karaman, "Tenasuh veya Reenkarnasyon Üzerine Bir Değerlendirme", *İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/1 (Ekim 2017), 9-34.

⁴ Gondos, *The Life of the Soul: Jewish Perspectives on Reincarnation from the Middle Ages to the Modern Period*, 3; Curt, *The Belief in a Life After Death*, 207.

⁵ Burley, *Rebirth and the Stream of Life: A Philosophical Study of Reincarnation, Karma and Ethics*, 16.

topluluklarının doğal olarak ulaştığı ortak bir inanış mı, yoksa tarihsel bir aktarım sonucu yayılan bir düşünce mi olduğu yönünde çeşitli görüşler bulunmaktadır.

Tarihsel veriler, tekrardoğuş düşüncesinin Kadim Mısır, Mezopotamya, Yunan, Roma ve Hindistan gibi insanlık tarihinin en eski yerleşim bölgelerinde kabul gördüğünü göstermektedir. Günümüzde ise özellikle Hindistan başta olmak üzere dünyanın farklı coğrafyalarında bu inancın halen yaygın olarak benimsendiği bilinmektedir. Tekrardoğuş fikrinin, ilk insanların ruhun ölümsüzlüğüne dair kanaatlerinden doğduğu ileri sürülmektedir. Ayrıca, çocukların dedelerine veya akrabalarına olan fiziksel ve davranışsal benzerliklerinin, bu inancı güçlendiren önemli bir etken olduğu ifade edilmektedir.⁶ Tarihin babası olarak anılan Herodot, ruhun ebediliği fikrinin ilk kez Mısırlılar tarafından ortaya atıldığını iddia etmektedir. Bu tespit, tekrardoğuş inancının kökenine dair önemli bir tarihi perspektif sunmaktadır.⁷

Yunan düşüncesinde tekrardoğuşla ilgili ilk izlere Pisagor'un fikirlerinde rastlanır. Rivayete göre Pisagor, bir köpeğin dövülürken çıkardığı cıgılkıların, ölen bir arkadaşının sesine benzediğini fark etmiş ve bu gözlemden hareketle arkadaşının ruhunun köpekte yeniden bedenlendiği sonucuna varmıştır.⁸ Bu iddia, Pisagor'un ruh göçü (metempsychosis) düşüncesini somut bir örnek ile ifade ettiğini göstermektedir. Yunan düşüncesinde Pisagor ile temelleri atılan tekrardoğuş fikri, Eflatun (Platon) tarafından daha sistematik ve ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Eflatun'un *Diyaloglarında*, tekrardoğuş inancına ilişkin detaylı açıklamalar yer almakta ve bu bağlamda, insan ruhunun hakikati kavrayabilme derecesine bağlı olarak ölümden sonra uygun bedenlerde yeniden cisimleneceği görüşü dile getirilmektedir. Bu düşünce, ruhun ebedi bir yolculuk içinde gelişim ve öğrenme sürecini vurgulayan felsefi bir çerçeveye sunmaktadır.⁹

Eflatun'un, Hint tenasüh anlayışıyla büyük benzerlikler taşıyan tekrardoğuş düşünceleri, zamanla Roma İmparatorluğu sınırları içerisinde kabul görmüş ve buradan Avrupa'nın diğer bölgelerine yayılmıştır. Bu düşüncelerin, Eflatun'un felsefi sistemindeki etkileyici ve kapsamlı anlatımları sayesinde farklı kültür ve medeniyetlerde yankı bulduğu ve özellikle ruhun ölümsüzlüğü fikri çerçevesinde geniş bir kabul gördüğü anlaşılmaktadır. Hint ve Yunan düşüncesi arasındaki bu benzerlikler, insanlık tarihindeki kültürel etkileşimlerin derinliğini ortaya koymaktadır.¹⁰

⁶ Mehmet Şemseddin Güntaltay, *Felsefe-i Üllâ*, thk. Nuri Çolak (İstanbul: İnsan Yayınları, 1994).

⁷ Walter Kranz, *Antik Felsefe (Metinler ve Açıklamalar)*, çev. Suat Y. Baydur (İstanbul: Sosyal Yayınlar, 1994), 32.

⁸ Kranz, *Antik Felsefe (Metinler ve Açıklamalar)*, 32.

⁹ Plato, *The Dialogues of Plato*, çev. Benjamin Jowett (London: Oxford University Press, 1892), 1/20; Swami Abhedananda, *Vedanta Philosophy: Five Lectures on Reincarnation* (New York: Vedanta Society, 1907), 48.

¹⁰ Gondos, *The Life of the Soul: Jewish Perspectives on Reincarnation from the Middle Ages to the Modern Period*, 23; Yitik, *Hint Kökenli Dinlerde Karma İncanının Tenasüh İncancıyla İlişkisi*, 76.

Tekrardoğuş inancının kökenlerini çok daha erken dönemlerde aramak, tarihsel açıdan isabetli bir yaklaşım olacaktır. İlk insanlar, atalar ve akrabalar ile çocuklar arasındaki fiziksel ve davranışsal benzerlikleri gözlemlemiş ve bu durumu tekrardoğuş inancı ile açıklamaya çalışmışlardır. Ancak, peygamberlerin getirdiği ilahi öğretilerden uzaklaşıp doğaya tapınmaya yöneldiklerinde, insanlar ve hayvanlar arasındaki ruhsal farklılıkları göz ardı etmiş ve ruhların insanlar ve hayvanlar arasında geçiş yapabileceğine inanmışlardır.¹¹ Her ne kadar tekrardoğuş inancı kadim bir inanış olarak kabul edilse de, bu inancı en sistematik ve ayrıntılı şekilde ele alan düşünce sisteminin Hint felsefesi olduğu söylenebilir. Hint düşünce geleneği, tekrardoğuşu yalnızca bir inanış değil, aynı zamanda insanın manevi yolculuğunun ayrılmaz bir parçası olarak açıklayan derin bir felsefi çerçeve sunmuştur.¹²

3. Tekrardoğuşçuların İnanç Dünyası

Tekrardoğuş inancı; insan, ruh, karma ve tekâmül kavramları üzerine temellenmiş bir düşünce sistemidir. Bu öğeler, ruhun bedensel deneyimler yoluyla bilgi ve tecrübe kazanarak nihai olgunluğa ulaşmasını esas alır. Tekrardoğuşçulara göre insan, evrendeki en üstün varlık olmayıp, ruhun öğrenme ve gelişim sürecinde kullandığı bir araçtır.¹³ Ruh, ilahi bir enerji olarak tanımlanır ve bedensel formdan bağımsız bir varlığa sahiptir. Bilgi edinmek ve bu bilgiyi uygulamak amacıyla bedene bağlanan ruh, bedeni bir deneyim ve öğrenim sahası olarak kullanır.¹⁴ Bu bağlamda, insan bedeni, ruhun tekâmül yolculuğunda geçici bir araç niteliği taşır.¹⁵

Karma anlayışı, tekrardoğuş inancının temel taşlarından biridir ve bireyin geçmiş eylemlerinin sonuçlarıyla yüzleşmesini öngören bir yasa olarak tanımlanır. Karma, evrensel adaletin bir tezahürü olarak kabul edilir ve bireye geçmişteki hatalarını telafi etme fırsatı sunar.¹⁶ Bu prensip, yaşamın tesadüfler üzerine kurulmadığını ve Tanrı'nın adaletinin, bireylerin kendi eylemleri üzerinden işlediğini savunur.¹⁷ Tekrardoğuşçular, dünyayı ruhun olgunlaşması için bir eğitim alanı olarak görür ve her karşılaşılan zorluğu ruhsal gelişim sürecinin bir parçası olarak değerlendirir.¹⁸

¹¹ Günlaltay, *Felsefe-i Üllâ*, 190.

¹² Yitik, *Hint Kökenli Dinlerde Karma İnancının Tenasüh İnancıyla İlişkisi*, 79.

¹³ Sadi Çaycı, *Ruhçuluğa Göre Kur'an Öğretisi* (İstanbul: Ruh ve Madde Yayınları, 1995), 62.

¹⁴ Erol Konyalıoğlu - Cezmi Aksoylu, *Kader-Karma ve Tekrardoğuş* (İstanbul: Ruh ve Madde Yayınları, 1990), 12.

¹⁵ Kollektif, *"Sadıklar Planı" Ruhsal Tebliğler* (İstanbul: Ruh ve Madde Yayınları, 1988), 554.

¹⁶ Gondos, *The Life of the Soul: Jewish Perspectives on Reincarnation from the Middle Ages to the Modern Period*, 33.

¹⁷ Konyalıoğlu - Aksoylu, *Kader-Karma ve Tekrardoğuş*, 27-32.

¹⁸ Adnan Bülent Balıoğlu, *İslama Göre Tekrardoğuş (Reenkarnasyon)* (Ankara: Kitabiyat Yayınları, 2001), 78; Konyalıoğlu - Aksoylu, *Kader-Karma ve Tekrardoğuş*, 13; Metin Yasa, "Reenkarnasyon Beşiri Ruhun

Ruhun tekâmülü, tekrardoğuş inancının merkezinde yer alır. Hayatın bir tekâmül süreci olduğu kabul edilir ve dünya, bu sürecin gerçekleştiği çok sayıda ortamdan yalnızca biri olarak değerlendirilir.¹⁹ Ruh, her bir yeniden doğuşta deneyim kazanarak ve önceki yaşamların birikimiyle daha üst bir bilinç seviyesine ulaşarak olgunlaşır.²⁰ Tekâmül süreci yalnızca bireysel bir gelişim olarak değil, aynı zamanda kolektif bir öğrenme ve katkı sağlama mekanizması olarak da görülür.²¹ İnsan, kendi deneyimlerinden olduğu kadar başkalarının tecrübelerinden de yararlanır ve aynı şekilde kendi tecrübeleriyle başkalarının tekâmülüne katkıda bulunur.²²

Tekrardoğuşçu düşüncede ruh, her bir yaşam döngüsünde bilgi ve tecrübeler kazanarak olgunlaşmaya devam eder. Bu süreç, ruhun ilahi bir mükemmelliğe ulaşmasına kadar devam eder.²³ Her yeni yaşam, ruhun eksiklerini tamamlaması ve daha üst bir varlık seviyesine ulaşması için bir fırsat sunar.²⁴ Hayatın zorlukları, ruhun bu tekâmül yolculuğunda karşılaşması gereken doğal duraklar olarak görülür. Bu anlayış, insan yaşamını, ruhun evrensel yolculuğundaki bir aşama olarak değerlendirir ve her bir yaşam döngüsünü, ruhun nihai amacına ulaşmasında bir adım olarak kabul eder.²⁵

4. Tekrardoğuşçuların Kur'ân Delilleri

Tekrardoğuşçular, öldükten sonra tekrar bedenlenmenin, geçmişte olduğu gibi günümüzde de devam ettiğini iddia eder ve bu doğrultuda insanın dünyaya bir kez gelmediğini savunurlar. Bu görüş çerçevesinde, Kur'ân-ı Kerim'deki dirilme (*ba's*) ile ilgili tüm ayetler, "öldükten sonra bu dünyada tekrar dirilmek" şeklinde yorumlanmaktadır.²⁶ Onlara göre, tekrardoğuş belirli bir amaç doğrultusunda gerçekleşmektedir ve bu amaç, ruhun tekâmüle ulaşmasıdır. Bu nedenle, tekrardoğuşu, ruhun tekâmülünü sağlayan bir süreç olarak ele almadan anlamaya çalışmak, bu kavramın özü ve işlevini tam olarak kavrayamamak anlamına gelir.

Tekrardoğuş; karma, ruh, tekâmül ve insan kavramlarını bir bütünlük içinde barındıran çok yönlü bir olgu olarak tanımlanır. Tekrardoğuşçular, dünyayı bir okul, kıyamet vaktine kadar geçen süreyi ise tüm derslerin alınması ve tamamlanması

Ölümsüzlük Arzusunu Tatmin Eder mi?", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/9 (Ocak 1997), 239-246.

¹⁹ Kollektif, "Sadıklar Planı" *Ruhsal Tebliğler*, 669.

²⁰ Burley, *Rebirth and the Stream of Life: A Philosophical Study of Reincarnation, Karma and Ethics*, 17; Baloğlu, *İslama Göre Tekrardoğuş (Reenkarnasyon)*, 78-79.

²¹ Kollektif, "Sadıklar Planı" *Ruhsal Tebliğler*, 650.

²² George King, *Karma and Reincarnation* (California: The Aetherius Society, 2014), 9; Metin Celal, *Evrenselyasa Tekrardoğuş* (İstanbul: Ruh ve Madde Yayınları, 1997), 3/334.

²³ Celal, *Evrenselyasa Tekrardoğuş*, 3/334.

²⁴ Celal, *Evrenselyasa Tekrardoğuş*, 3/335.

²⁵ Gustave Geley, *Tekâmülcü Ruhçuluk*, çev. Ergün Arıkdal (İstanbul: Ruh ve Madde Yayınları, 1985), 61.

²⁶ Çaycı, *Ruhçuluğa Göre Kur'an Öğretisi*, 94-101.

gereken bir eğitim süreci olarak görmektedir. Bu anlayışa göre, kıyametten önce bir insan, dünya okulundaki sınıfını başarıyla geçmeli ve mezun olduktan sonra cennetlerde tekâmül sürecine devam etmelidir. Aksi takdirde, kıyamete kalan birey, bütünlemeye kalmış bir öğrenci gibi değerlendirilir ve yeniden tüm yolları baştan katetmek zorunda kalır. Bu durum, o kişinin cehennemi olarak görülmektedir. Bu bağlamda, her hayat, bir *sırat köprüsü* üzerinden geçiş olarak yorumlanır. Sırat köprüsünden düşmek ise dünyaya yeniden doğmakla eşdeğer kabul edilir. Tekrardoğuşçulara göre, insanın yaratılış amacını gerçekleştirebilmesi için tek bir ömür yeterli değildir.²⁷ Dolayısıyla ruh, tekâmül yolculuğunda birden fazla yaşam tecrübesine ihtiyaç duymakta ve bu süreç, kıyamet öncesinde tamamlanmak üzere tekrar tekrar doğumlarla devam etmektedir.

Tekrardoğuşçular, inanç dünyalarını şekillendiren görüşlerin Kur'an-ı Kerim tarafından da desteklendiğini ileri sürmekte ve bu iddialarını somut örneklerle temellendirmeye çalışmaktadırlar. Onlara göre, Kur'an'da yer alan bazı ayetler, geçmişte tekrardoğuşun yaşandığını ve bunun insanlık için ilahi bir gerçeklik olduğunu ortaya koymaktadır.²⁸ Tekrardoğuşçuların bu bağlamda dayandıkları ayetler şu şekildedir:

4.1. Dirilme ve Ölüm Döngüsünü Desteklediği İddia Edilen Ayetler

Kur'an'da dirilme ve ölüm döngüsünü desteklediği iddia edilen ayetler arasında, el-Bakara 2/28, Nuh 71/17-18, Tâ-Hâ 20/55, en-Nisa 4/56, el-Mümin 40/11, el-Bakara 2/243, el-Bakara 2/55-56, el-Ankebut 29/19, er-Rum 30/27, el-Bürûc 85/13, el-Hacc 22/66, ve er-Rum 30/40 yer alır. Bu ayetlerde ölüm, yaratılış, öldükten sonra dirilme ve ahirette hesaba çekilme döngüsüne vurgu yapılmaktadır. Tekrardoğuşun amacını desteklediği iddia edilen ayetlerden Yunus 10/4 ve İnşikak 84/19, yaratılışın tekrar edileceği, tabakalardan geçişle insanın bir yolculuk içinde olduğu gibi yorumlanmıştır. Ancak, bu ayetlerde bahsedilen süreçler, ruhun tekrardoğuşuna değil, ölümden sonra dirilmeye ve ahiret sürecine işaret etmektedir. Tekrardoğuşçular, yukarıdaki ayetlerin dirilme, ölüm, tekrar yaratılma ve yeniden bedenlenme süreçlerini işaret ettiğini ileri sürmekte ve bu ifadelerin tekrardoğuşu ilahi bir yasa olarak sunduğunu savunmaktadırlar. Özellikle ruhun tekâmülü için bu döngünün bir zorunluluk olduğu düşüncesi, bu ayetlerle temellendirilmeye çalışılmaktadır. Bu yorumlar, tekrardoğuşun karma, ruh ve tekâmül gibi kavramlarla iç içe geçmiş bir olgu olduğu inancını desteklemek için kullanılmaktadır. Bu ayetlerden hareketle, sonuçta herkesin doğru yolu bulacağı ve insanlara fırsat eşitliği tanındığı yönünde bir yorum yapılmaktadır. Tekrardoğuşçu anlayışa göre, her insanın gereken sayıda yeniden yaratılacağı, böylece bilgi ve tecrübeye dayalı tekâmül sürecini tamamlayacağı ifade edilmektedir. Bu yaklaşıma

²⁷ Çaycı, *Ruhçuluğa Göre Kur'an Öğretisi*, 99-100.

²⁸ Celal, *Evrenselyasa Tekrardoğuş*, 3/80-81; Çaycı, *Ruhçuluğa Göre Kur'an Öğretisi*, 100-101.

göre, insanların hak ettikleri adaletin gerçekleşmesi, ruhun farklı yaşam tecrübeleriyle olgunlaşmasıyla mümkün hale gelecektir.²⁹

İnsanların değişen koşullarda eğitim ve öğretim süreçlerinden geçerek farklı tabakalarda tekâmül edeceği fikri öne sürülmekte ve bu sürecin yalnızca bir insan ömrüne sığdırılamayacağı belirtilmektedir. Bu nedenle, tekrardoğuş döngüsü, insanın varoluş amacını gerçekleştirmesi ve ruhsal olgunluğa ulaşması için zorunlu bir süreç olarak görülmektedir. Bu bağlamda her birey, yeniden yaratılmalar yoluyla, evrensel bir adaletin gereği olarak bilgi ve tecrübesini artırarak nihai hedefine ulaşacaktır.

4.2. Örneklerin Değerlendirilmesi

Kur'ân-ı Kerîm'deki ayetlerde yer alan kelime ve kavramların, Arap dili ve belagati açısından incelenmesi; bu kelimelerin çeşitli anlamlarının ortaya konması, ayetlerin bağlamı, nüzul sebebi, nüzul zamanı, sure bütünlüğü ve genel Kur'ân bütünlüğü dikkate alınarak değerlendirilmesi, ayetin gerçek anlamını ortaya çıkarmak için gereklidir. Bu ilkeler doğrultusunda tekrardoğuş düşüncesinde olan kimselerin kendilerine destek verdiğini düşündükleri bu Kur'an ayetleri teker teker analiz edilecektir.

Bakara 2/28: “Allah Teâlâ'ya nasıl olup da kâfir olursunuz ki, ölü iken sizi O diriltti, sonra sizi yine O öldürecek, tekrar sizi O diriltecek, nihayet ahirette O'na döneceksiniz.”

Tekrardoğuşçular, bu ayette insanların tekâmüle ulaşması için birkaç kez ölüm ve dirilmenin gerçekleştiğini öne sürmekte ve bu ifadelerin tekrardoğuşu desteklediğini iddia etmektedir.³⁰ Onların temel dayanağı, ayette iki ölüm ve iki dirilmenin zikredilmesidir. Özellikle “*ve küntüm emvâten*” (siz ölü varlıklar halinde idiniz) ifadesi, onların yorumlarına göre, insanların birden fazla yaşam döngüsüne tabi tutulduğunu işaret etmektedir. Bu ifade, onların bakış açısında, insanların yaşamlarını tamamladıktan sonra ölmeleri ve ardından yeniden dünyada dirilmeleri şeklinde anlaşılmaktadır. Bu iddianın temel noktası, ayette geçen ölüm ve dirilme ifadelerinin nasıl anlaşılması gerektiğidir. Ancak, ayetin bağlamı ve diğer ifadeleri dikkate alındığında, tekrardoğuşla ilişkilendirilmesi mümkün görünmemektedir. Ayetteki İlk diriltme, insanın yokluk halinden yaratılarak bu dünya hayatına getirilmesi, daha sonraki öldürme, dünya hayatının sona ermesidir. Ölümden sonraki diriltme ise kıyamet günündeki yeniden diriliştir. Nihai dönüş, ahiret hayatında Allah'a dönüştür.³¹ Bu bağlamda, ayette geçen ölüm ve dirilme döngüsü, insanın yaratılış sürecini ve ahiretteki yeniden dirilişini ifade etmekte, tekrardoğuşu işaret etmemektedir. Ayetteki ifadelerin anlamlarının, Kur'ân bütünlüğü

²⁹ Çaycı, *Ruhçuluğa Göre Kur'an Öğretisi*, 102; Mehmet Bulgen, “İslâm Dini Açısından Tenâsüh ve Reenkarnasyon”, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 40 (Mart 2014), 63-92.

³⁰ Çaycı, *Ruhçuluğa Göre Kur'an Öğretisi*, 100.

³¹ M. Said Işık, *Günümüz Tefsir Problemleri* (Konya: Düşünce Yayınları, 1995), 261.

çerçevesinde ele alınması, meselenin doğru bir şekilde anlaşılmasını sağlamaktadır. Bu çerçevede, ayetin tekrardoğuğu desteklediği yönündeki iddialar, bağlamdan kopuk ve Kur'ân'ın genel mesajıyla uyumsuz bir yorum olarak değerlendirilmektedir.³²

Tefsirlerde "*ve küntüm emvâten*" (oysa siz ölü varlıklar halinde idiniz) ifadesi, insanın doğmadan önceki durumlarına işaret eden çeşitli şekillerde yorumlanmıştır.³³ Bu bağlamda, *emvât* (ölüler, ölü varlıklar) tabiri, insanın dünyaya gelmeden önceki hallerine dair şu anlamlarla açıklanmıştır: İnsan yok iken, yani yaratılmamış ve hiçbir şey değilken,³⁴ Adem ve onun zürriyetinden misak alındıktan sonraki ölü hâlindeyken, Toprak hâlindeyken,³⁵ Ana rahmine nutfe olarak intikal ettiği sırada ölü bir varlık olarak,³⁶ Zikredilmeyen, kendisinden bahsedilmeyen bir varlık olarak.³⁷ Bu yorumlar, ayetin insanın dünyaya gelmeden önceki durumlarına işaret ettiğini açıkça göstermektedir. *Emvât* kelimesinin çoğul formda kullanılması, bu evrelerden bir veya birkaçını kapsadığına delil olarak görülmektedir.

Ayet, insanın dünya hayatına gelmeden önceki hâlini ve dünyadan ayrılışını "*ölüler*" sözcüğüyle ifade ederek bir karşılaştırma yapmıştır. İnsan önce ölüydü, yani yoktu; daha sonra Allah tarafından yaratılarak diriltildi. Bu yaratılışı gerçekleştiren Allah, insanı ölümünden sonra da diriltmeye muktedirdir.³⁸ Ayette yer alan "*fe ahyâküm*" (sizi diriltti) ifadesi, bu anlamda bir ön hazırlık yapmakta ve ardından gelen "*sonra sizi öldürecek, sonra diriltecek*" ifadeleriyle yaratılış ve yeniden diriliş kavramlarını akla daha yakın bir şekilde sunmaktadır.³⁹ Bu bağlamda, ayetin tekrardoğuğu ifade ettiği yönündeki iddialar, bağlamdan koparılmış ve zorlama bir yorum olarak değerlendirilmektedir. Ne Hz. Peygamber'in bu ayeti tekrardoğuğu ilişkilendirdiğine dair bir beyanı ne de İslam geleneğindeki herhangi bir müfessirin bu şekilde bir yorumu bulunmaktadır.

Nûh 71/17-18: "*Ve Allah sizi bir bitki gibi yerden bitirdi. Sonra sizi yere geri gönderiyor ve sonra bir çıkarişla tekrar çıkarıyor.*"

Bu ayette de benzer bir bağlam söz konusudur. İnsanların kabirlerinden çıkarılarak diriltilmeleri, ayette ilk yaratılışlarına dikkat çekilerek akla yakınlaştırılmaktadır. Allah'ın, insanları bir bitki gibi yerden yaratması, yaratılışın

³² Mehmet Taşdelen, "Âyetler Işığında İnanç Açısından Reenkarnasyon", *FSM İlmi Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi* 19 (Haziran 2022), 155-187.

³³ İbn Cerir Taberî, *el-Câmi'u'l-Beyân an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân* (Mekke: Dâru't-Terbiyyeti ve't-Turâs, ts.), 1/222-223; Ebû'l-Hasen 'Alî b. Muhammed el-Başrî el-Mâverdî, *en-Nuket ve'l-Uyûn*, thk. es-Seyyid b. 'Abdılmağşûd b. 'Abdirrahîm (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1992), 1/91.

³⁴ Mâverdî, *en-Nuket ve'l-Uyûn*, 1/92.

³⁵ Taberî, *el-Câmi'u'l-Beyân an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*, 1/223-224.

³⁶ Ebû Hayyân Endelûsî, *Tefsîru'l-Bahrî'l-Muhîr* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1983), 1/131.

³⁷ Veysel Güllüce, *Kur'ân Işığında Reenkarnasyon* (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2004), 78.

³⁸ Işık, *Günümüz Tefsir Problemleri*, 263.

³⁹ Muhammed b. Tâhir İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr* (Tunus: ed-Dâru't-Tûnûsiyyeti li'n-Neşrî, 1984), 1/376.

bir nevi örneklendirilmesi ve yeniden dirilişin mümkünlüğüne işaret olarak değerlendirilmektedir.⁴⁰ Ancak Tekrardoğuşçular, bu ayeti kendi inançlarına dayanak göstererek, insanların suçlarının bedelini ödemeleri ve olgunlaşmaları için yeniden topraktan çıkarılarak dünyaya gönderileceklerini iddia etmektedir.⁴¹ Bu yorum, birkaç açıdan problem taşımaktadır. Öncelikle, Hz. Nuh'un muhataplarının müşrikler olduğu ve onların dünyaya yeniden gönderileceği iddiası, Kur'an bağlamı ve İslam'ın inanç sistemiyle uyusmamaktadır. Tekrardoğuşçuların bu ayeti yorumlarına delil olarak kullanmaları zorlama bir yaklaşımdır. Hz. Nuh'un muhataplarının ileride müşrik olacaklarını önceden bildiği varsayımı dayanaksızdır ve Kur'an'da böyle bir bilgiye rastlanmamaktadır. Ayrıca, ayette geçen "topraktan çıkarılma" ifadesi, kıyamet gününde gerçekleşecek olan genel dirilişi ifade etmektedir. Tekrardoğuş inancında ise insanların dünyaya dönüşleri kıyamet kopmadan önce gerçekleştiği için bu bağlam, tekrardoğuş düşüncesiyle örtüşmemektedir. Bu durum, ayetin tekrardoğuşu desteklemek yerine, tam tersine ona karşı bir delil olarak değerlendirilebileceğini göstermektedir. Son olarak, tekrardoğuş inancında, bir kişinin toprağa gömülüp tekrar oradan çıkarılarak yeniden bedenlenmesi gibi bir anlayış bulunmamaktadır. Bu nedenle, ayetteki "topraktan çıkarılma" ifadesini tekrardoğuş inancına bağlamak, inancın kendi içinde çelişkiler doğurmakta ve ayetin bağlamına uygun bir yorum olarak değerlendirilmemelidir.⁴²

Tâ-hâ 20/55: *"Sizi yerden yarattık, oraya döndüreceğiz, sizi tekrar oradan çıkaracağız."*

Ayeti, tekrardoğuş inancını desteklemek amacıyla yorumlanmışsa da, ayetin bağlamı ve anlamı dikkate alındığında böyle bir çıkarımın mümkün olmadığı açıkça görülmektedir. Ayette, insanın yaratıldığı unsur olan toprağa dikkat çekilmiş ve bu şekilde insanın öldükten sonra tekrar toprak hâline gelmesinin, ardından diriltilmesinin ilahi kudretle ne kadar kolay olduğu vurgulanmıştır. Ayetin mesajı şu şekilde özetlenebilir: "İlk olarak nasıl topraktan yaratıldıysanız, ikinci olarak da öylece diriltileceksiniz. Birinciye yapan Allah, ikinciye de yapmaya muktedirdir."⁴³ Bu ifade, yaratılışın ve ölümden sonraki dirilişin Allah'ın kudreti dahilinde olduğunu akla yakınlaştırmayı amaçlamaktadır. Örneğin, Neseî, bu ayeti yorumlarken Hz. Âdemoğlunun topraktan yaratıldığına işaret edildiğini, ölümünden sonra dönüşünün yine toprağa olacağını ve haşirde, yani yeniden diriliş gününde, kabrinden (topraktan) diriltilmesinin vurgulandığını belirtmiştir. Bu bağlamda, ayet, yaratılış ve ölümden sonraki dirilişin bir döngüsünü açıklamaktadır.

⁴⁰ Güllüce, *Kur'an Işığında Reenkarnasyon*, 82.

⁴¹ Kollektif, *"Sadıklar Planı" Ruhsal Tebliğler*, 671-673; Çaycı, *Ruhçuluğa Göre Kur'an Öğretisi*, 100.

⁴² Güllüce, *Kur'an Işığında Reenkarnasyon*, 82.

⁴³ Ebû 'Abdillâh Fâhrüddîn Muḥammed b. Ömer b. Hüseyin er-Râzî, *Mefâtîḥu'l-Ğayb* (Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsî'l-Arabî, 1999), 26/307.

İlahi kudretin ilk yaratmayı gerçekleştirdiği gibi, ikinci dirilişi de gerçekleştirebileceği fikrini pekiştirmektedir.⁴⁴

en-Nisâ 4/53: “Doğrusu ayetlerimizi inkâr edenleri ateşe sokacağız; derilerinin her yanışında, azabı tatmaları için onları başka derilerle değiştireceğiz. Allah güçlüdür, hakimdir.”

Bu ayeti, cehennemde derilerin değiştirilmesi ifadesiyle tekrardoğuş inancını desteklemek amacıyla yorumlanmıştır. Ancak bu yorum, ayetin bağlamından ve Kur'ân'ın bütünlüğünden koparılmış bir yaklaşıma dayanmaktadır. Ayet, açıkça cehennemde kavrulan ciltlerin yenilenmesinden bahsetmekte ve azabın kesintisiz süreceğini vurgulamaktadır. Tekrardoğuş inancını savunanlar, bu ayeti kendi anlayışlarına dayanak göstererek cehennemi bu dünya ile özdeşleştirmiş ve ruhların başka bedenlere girip yeniden dünyaya gelmesini ima ettiklerini ileri sürmüşlerdir. Onlara göre ruh ebedidir ve bedenden bedene geçerek dünyada azap çekmektedir. Ancak bu yorum, ayetin anlamını aşan ve Batını bir tefsir anlayışına dayanan bir yaklaşımdır. Ayetteki cehennem açıkça ahiret cehennemine işaret etmekte olup, bu dünyayı cehennem olarak tanımlamak Kur'ân'ın genel öğretisiyle bağdaşmamaktadır.⁴⁵

Ayet, insanın acıyı algılama mekanizmasına dikkat çekmiş ve derilerin değiştirilmesiyle azabın kesintisiz devam edeceğini ifade etmiştir. İnsan, acıyı beyne ulaştıran sinirler aracılığıyla algılar ve bu sinirler genellikle deride yoğunlaşmıştır. Derisi yanmış bir beden acı hissetmeyeceği, ancak yeni deriyle bu azabın devam edeceği belirtilmiştir. Bu ifade, azabın sürekli kılınmasını açıklamaktadır ve ruhun başka bedenlere geçmesini ima etmemektedir.⁴⁶ Zemahşerî, ayetin azabın sürekliliğini vurguladığını belirtmiş ve derinin değişmesinin cehennem azabının kesintisiz bir şekilde devam edeceğini ifade ettiğini söylemiştir. Bu açıklama, başka bedenlere geçişi ima etmez.⁴⁷ Mâtürîdî ise, bu ayetin azap ve lezzetlerin ruhların cesetlere iadesiyle değil, cesedin yenilenmesiyle gerçekleşeceğini ifade ettiğini belirtmiştir. Bu görüş, cehennemdeki azabın beden değil, ruhun ve şuurun sürekli etkilenmesine dayandığını vurgulamaktadır.⁴⁸

el-Mü'min 40/11: “Dediler: Rabbimiz! Bizi iki kez öldürdün, iki kez dirilttin. Artık günahlarımızı itiraf ettik. Buradan çıkmak için bir yol daha var mı?”

Mü'min suresindeki ayette, peygamberlerin Allah'tan başka bir varlığa kulluk edilmemesi çağrısına uymayıp putperestliği tercih edenlerin ahiretteki durumu tasvir edilmektedir. Hayatlarını isyan içinde geçiren bu kişiler, ahirette hak ettikleri

⁴⁴ Ömer Neseî, *et-Teyâsîr fî İlmi't-Tefsîr*, thk. Mâhir Edîp Habbûş (İstanbul: Dâru'l-Lübâb, 2019), 10/300-301.

⁴⁵ Süleyman Ateş, *Yüce Kur'ân'ın Çağdaş Tefsiri* (İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat, 1991), 2/303.

⁴⁶ Hayrettin Karaman vd., *Kur'an Yolu: Türkçe Meal ve Tefsir* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2003), 2/81.

⁴⁷ Cârullah Zemahşerî, *Tefsîru'z-Zemahşerî el-Keşşâf* (Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 1986), 1/522.

⁴⁸ Ebû Mansûr Mâtürîdî, *Te'vîlâtü Ehli's-Sünne*, thk. Mecdî Bâsellûm (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2005), 9/10.

kötü âkıbetle yüzleşince pişmanlık duyacak ve Allah'ın azabından kurtulmak için günahlarını itiraf ederek bir çıkış yolu arayacaklardır. Ancak bu çabalarının, azaptan kurtulmalarını sağlayamayacağı ifade edilmektedir. Ayette geçen "iki ölüm" ifadesi, insanın ana rahmine gelmeden önceki yokluk hâlini ve dünya hayatının sona erdiği ölüm hâlini ifade eder. "İki dirilme" ise insanın ana rahminde hayat bulmasını ve ahirette yeniden diriltilmesini işaret eder. Bu anlamda, insanlar önce yok (ölü) iken var edilmiş, dünya hayatını tamamladıktan sonra bir kez ölmüş ve nihayet kıyametten sonra ikinci kez diriltilmişlerdir. Bu döngü, Kur'ân'ın başka ayetlerinde de vurgulanan yaratılış, ölüm ve yeniden dirilme düzenine işaret etmektedir. Nitekim bu ayetin, Bakara 2/28 ayetiyle aynı manayı ifade ettiği görülmektedir: "Allah Teâlâ'ya nasıl olup da kâfir olursunuz ki, ölü iken sizi O diriltti, sonra sizi yine O öldürecek, tekrar sizi O diriltecek, nihayet ahirette O'na döneceksiniz."

Tekrardoğuşçular, bu ayeti kendi inançlarına dayanak göstermeye çalışsa da bağlam ve içerik incelendiğinde bu iddianın temelsiz olduğu anlaşılmaktadır. Ayet, tekrardoğuş inancını değil, ahirette ölümden sonra gerçekleşecek yeniden dirilişi ifade etmektedir. Ayette geçen "iki ölüm" ve "iki dirilme," insanın yaratılışı, ölümü ve ahiret hayatındaki dirilişi ile açıklanabilir.⁴⁹ Bu döngü, Kur'ân'ın başka yerlerinde de dile getirilen bir süreçtir ve tekrardoğuşun iddia ettiği dünyaya tekrar tekrar dönmeyi içermez. Ayrıca, ayette bu ifadelerin cehennemde azap çeken inkârcılar tarafından dile getirildiği açıkça belirtilmektedir. Onlar, bu sözleri azaptan kurtulmak için söylemektedir ve burada geçen "çıkma" ifadesi, ahiret azabından kurtulmayı ifade eder. Tekrardoğuş inancında ise ölümden sonra yeniden bedenlenme kıyamet kopmadan önce gerçekleşmektedir. Bu açıdan bakıldığında, ayet ile tekrardoğuş arasında herhangi bir ilişki kurmak mümkün değildir. Bu ayet, insanın yaratılış, ölüm ve yeniden diriltilme döngüsünü vurgulayan bir ilahi düzeni ifade etmektedir. Tekrardoğuşçuların bu ayeti kendi görüşlerine dayanak göstermesi, ayetin bağlamını ve anlamını aşan, zorlama bir yorumdur. Kur'ân'ın genel bütünlüğü ve ahiret inancı dikkate alındığında, bu ayet, tekrardoğuşla değil, ahiretteki hesaba çekilme ve nihai dirilişle alakalıdır. Böylece, ayet tekrardoğuşa kapı aralamadığı gibi, bu tür yorumları destekleyen herhangi bir içerik de barındırmamaktadır.

el-Bakara 2/243: *"Binlerce kişi oldukları hâlde, ölüm korkusuyla yurtlarını terk edenleri görmedin mi? Allah, onlara 'ölün' dedi, sonra da onları diriltti. Şüphesiz Allah, insanlara karşı lütuf ve ikram sahibidir. Ama insanların çoğu şükretmezler."*

Bu ayet, reenkarnasyon inancını desteklemek amacıyla yorumlanmışsa da, ayetin bağlamı, tarihi arka planı ve kullanılan kavramların anlamları dikkate alındığında, bu tür bir çıkarımın temelsiz olduğu anlaşılmaktadır. Bakara Suresi, Medine döneminde nazil olmuş ve Müslümanları cesurca mücadeleye teşvik eden

⁴⁹ Çaycı, *Ruhçuluğa Göre Kur'an Öğretisi*, 100.

mesajlar içermektedir.⁵⁰ Bu ayet, Müslümanlara Allah yolunda mücadele etmelerini öğütlerken, geçmişte yaşayan bir topluluğun korkak davranışları nedeniyle uğradıkları kötü âkıbeta dikkat çekmektedir. Ayet, cesaret ve fedakârlık çağrısı yaparak, Müslümanları bu topluluğun düştüğü hataya düşmekten sakındırmaktadır. Bu bağlamda, geçmişte bir topluluk düşman saldırısına maruz kalmış ve ölüm korkusuyla yurtlarını terk etmiştir. Sonuçta, saldırıya uğrayarak yok olmuş, bazıları öldürülmüş, diğerleri esir alınmış ve topluluk manevi ve fiziki olarak dağılmıştır. Ancak arta kalan fertler, bu felaketten ders çıkararak değerlerine sahip çıkmış ve bir müddet sonra eski itibarlarını yeniden kazanmışlardır.⁵¹

Kur'ân'da "ölüm" ve "dirilme" kavramları, sıkça manevi anlamda kullanılmaktadır. İsrailoğullarının firavunun zulmünden kurtarılması manevi bir "dirilme" olarak ifade edilmiş; Allah'ın çağrısına uymanın bireysel ve toplumsal dirilişi ifade ettiği belirtilmiş ve vahiy olmadan yaşanan hayat "ölüm," vahyin getirdiği bilinç ise "dirilme" olarak tanımlanmıştır. Bu bilgiler ışığında ayette geçen "ölün" ifadesi, "mücadeleyi bırakmayın, cesur olun" mesajını sembolik olarak ifade etmektedir. "Onlara hayat verdi" ifadesi ise, onların değerlerine sahip çıkıp yeniden saygınlık kazandıklarında manevi ve toplumsal anlamda dirildiklerini ima eder.⁵²

Ayet, ölüm korkusuyla mücadeleden kaçınan toplumların yok olmaya mahkûm olduğunu, değerlerine sahip çıkan toplulukların yeniden diriliş ve saygınlık kazanabileceğini ve Allah'ın bu tür olaylar üzerinden kullarına manevi dersler verdiğini vurgulamaktadır.⁵³ Bu ayetin tekrardoğuş inancına herhangi bir destek sağlamadığı açıktır. Ayette, ölüm ve dirilme kavramları fiziksel değil, manevi anlamda kullanılmıştır. Tekrardoğuş inancı, insanların kıyamet kopmadan önce defalarca yeniden dünyaya dönmesini savunur. Ancak ayet, bu dünyaya bir dönüşten değil, toplumsal ve manevi dirilişten bahsetmektedir. Ayrıca ayette, ölmeden önce yapılan iyi veya kötü amellere dair bir tekâmül süreci söz konusu değildir. İlâhi takdirin işleyişine vurgu yapılmaktadır. Bu ayet, tekrardoğuş inancı için bir delil teşkil etmemektedir. Kur'ân'ın genel bütünlüğü içinde değerlendirildiğinde, bu ayetin Allah'ın mutlak kudretine, insanların toplumsal ve manevi durumlarına işaret ettiği, tekrardoğuş düşüncesiyle herhangi bir ilişkisinin bulunmadığı açıkça görülmektedir. Ayet, mücadele ve cesaret temalarını işlerken, ahiretteki nihai dirilişe işaret eden bir bağlama sahiptir.

el-Bakara 2/55-56: *"Bir zaman da 'Ey Musa, biz Allah'ı açıkça görmedikçe sana inanmayız!' demiştiniz de derhal size yıldırım çarpmıştı. Siz de bunu görüyordunuz. Sonra belki şükredersiniz diye, sizi ölümünüzün ardından tekrar diriltmiştik."*

⁵⁰ İshak Lütfi Kuday - Ali Sevilay Akay, *Spiritualizmin Ruh Ansiklopedisi* (İstanbul: Gayret Kitabevi, 1950), 237-238.

⁵¹ Abdülkerim Yûnus Hatîb, *et-Tefsîru'l-Kur'ânû li'l-Kur'ân* (Kahire: Dâru'l-Fikri'l-Arabî, 1970), 1/302.

⁵² Metin Çetin, "Bakara Sûresi 243. Âyet Bağlamında Rivayetlerin Tefsire Etkisi", *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 21 (2023), 207.

⁵³ Çetin, "Bakara Sûresi 243. Âyet Bağlamında Rivayetlerin Tefsire Etkisi", 208.

Âyet, İsrailoğulları'nın Hz. Musa'ya itaatsizliklerini ve bunun sonucunda yaşadıkları ilahi imtihanı tasvir etmektedir. Tekrardoğuşçuların bu ayeti kendi inançlarına dayanak gösterme çabası, ayetin bağlamı, tarihi arka planı ve kavramsal bütünlüğü dikkate alındığında temelsiz kalmaktadır. Bu olay, daha detaylı bir şekilde A'râf Suresi'nin 155-156. ayetlerinde açıklanmaktadır. Altın buzağıya tapan İsrailoğulları'nın ileri gelenlerinden bir grup, Hz. Musa tarafından Tûr Dağı'na götürülmüş ve burada bir ilahi tecelli gerçekleşmiştir. İsrailoğulları, Allah'ın emir ve yasaklarını duymalarına rağmen, "Allah'ı açıkça görmedikçe sana inanmayacağız" demiştir. Bunun üzerine bir yıldırım çarpmış ve şiddetli bir deprem meydana gelmiştir. Bu hadise sonucu kavmin ileri gelenleri baygın düşmüş, ölüme benzer bir hâle girmiştir. Hz. Musa'nın duası üzerine Allah, onları yeniden hayata döndürmüş ve bu olay, onların şükretmeleri için bir ilahi lütuf olarak gerçekleşmiştir.

Ayette geçen mevt (ölüm) terimi, fiziksel anlamda bir ölümü değil, bir baygınlık hâlini ifade etmektedir. Kur'an'da uyku ve baygınlık hâli de ölüm kavramıyla ifade edilmiştir. Örneğin, "Geceleyin sizi öldüren, gündüzün de neler yaptığınızı bilen; sonra belirlenmiş eceliniz tamamlansın diye (her) sabah sizi diriltten O'dur..."⁵⁴ ve "Allah, ölüm vakitleri geldiğinde insanları vefat ettirir, ölmeyenleri de uykularında ölmüş gibi yapar..."⁵⁵ ayetleri, uykunun ve baygınlık hâlinin bir tür ölüm olarak ifade edildiğini göstermektedir. Bu bağlamda Bakara 2/55-56 ayetindeki "ölüm" ifadesinin de fiziksel ölüm olmadığı açıkça anlaşılmaktadır.⁵⁶

Bu ayet, İsrailoğulları'nın bir imtihandan geçirildiğini ve şükretmelerini sağlamak için Allah'ın onları baygınlık hâlinde geri döndürdüğünü anlatmaktadır. Ayet, tekrardoğuşçuların iddia ettiği gibi, ruhun başka bedenlerde yeniden bedenlenmesi gibi bir duruma işaret etmemektedir. Ayrıca ayetteki "ölüm" ve "dirilme," bu dünyadaki bir olayla sınırlıdır ve ahiret hayatına dair bir ifade içermemektedir. Bu durum, olayın manevi bir ders verme amacı taşıdığını vurgulamaktadır. Özetle Bakara 2:55-56 ayeti, İsrailoğulları'nın inkârcı tavırlarına karşı bir ilahi imtihanı ve ders verme sürecini tasvir etmektedir. Ayette geçen ölüm ve dirilme ifadeleri, fiziksel bir ölüm ve yeniden bedenlenmeyi değil, bir baygınlık hâli ve sonrasında ayılmayı ifade etmektedir. Bu bağlamda, ayetin tekrardoğuşla hiçbir bağlantısı bulunmamaktadır. Tekrardoğuşçuların bu ayeti kendi görüşlerine dayanak olarak göstermesi, ayetin anlamını bağlamından koparmak ve yorumunu Kur'an'ın genel mesajına aykırı bir şekilde saptırmaktan ibarettir. Ayet, Allah'ın kudretini ve İsrailoğulları'na yönelik rahmetini vurgulamaktadır.

el-Ankebût 29/19: "Görmediler mi Allah yaratmayı nasıl başlatıyor, sonra dönüp yeniden yaratıyor? Bu Allah'a göre kolaydır."

⁵⁴ Halil Altuntaş - Muzaffer Şahin, *Kur'an-ı Kerim Meâli* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011), el-En'âm 6/60.

⁵⁵ ez-Zümer 39/42.

⁵⁶ Râzî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, 3/518.

Bu ayet, Allah'ın yaratma fiiline ve bu fiilin sürekliliğine dikkat çekmektedir. Devamında yer alan ifadeler, yaratılışın, ahiret inancına ve insanın sorumluluk bilincine yönelik bir delil olduğunu ortaya koymaktadır. Ayet, Allah'ın yaratmayı ilk başlatan ve ardından bunu sürdüren kudretine vurgu yapmaktadır. Allah, başlangıçta tüm kâinatı yoktan var etmiş ve bu varlık düzenini bir süreç içinde devam ettirmiştir. Doğanın döngüleri, mevsimlerin dönüşümü, gece ve gündüzün ardışıklığı gibi süreçler bu yaratılışın sürekliliğine işaret etmektedir. Ayrıca ayette, Allah'ın bu yaratma fiilini tekrar gerçekleştirebileceği, dolayısıyla ölümden sonra dirilişin mümkün olduğu ima edilmektedir. İlk yaratılışın delil olarak sunulması, ahiret inancının temellendirilmesi açısından önemlidir. Bu vurgu, ahiretteki dirilişin Allah için kolay bir iş olduğunu göstermektedir. "Görmezler mi?" ifadesi, insanın aklını ve duyularını kullanarak Allah'ın yaratma fiilini idrak etmesi gerektiğini vurgulamaktadır.⁵⁷ İnsan, kâinattaki düzen ve yaratılışın ardındaki hikmeti düşündüğünde, bu düzenin rastgele değil, bir plan çerçevesinde yaratıldığını anlamalıdır. Bu idrak, insanı tevhid inancına yöneltir ve ahiret bilincini pekiştirir.

Bu ayet, tekrardoğuşçuların iddialarına dayanak oluşturamaz. Ayette "yaratmayı tekrar etmek" ifadesi, dünyada defalarca doğup ölmek anlamında değil, ahiret hayatında ölümden sonra diriliş bağlamında kullanılmaktadır. Yaratılışın ikinci kez gerçekleşeceği vurgusu, ölümden sonra diriltme ve ahiret hayatını ifade eder. Tekrardoğuşçuların iddia ettiği gibi, kıyamet öncesinde ruhların tekrar bedenlenmesi bu ayetle ilişkilendirilemez. Ayetin devamında Allah'ın yaratma fiilinin sürekli olduğu ve bu fiilin hikmetine işaret edildiği görülmektedir. Allah'ın yaratmayı başlatması ve ahirette tekrar diriltmesi, aynı ilahi kudretin bir tezahürüdür. Bu döngü, ahiret inancını pekiştirir, tekrardoğuş gibi bir sürece atıfta bulunmaz.⁵⁸ Ayetin devamındaki ifadeler, yaratılışın ardındaki hikmeti anlamaya yönlendirir. "Yeryüzünde gezip dolaşın ve Allah'ın ilk yaratılışı nasıl başlatıp devam ettirdiğini görün" ifadesi, insanın yaratılış ve varoluşun ardındaki hikmeti düşünmesi gerektiğini belirtir. "Allah daha sonra ikinci hayatı da işte böyle gerçekleştirecektir" ifadesi, ölümden sonraki dirilişi açıkça ifade eder. "O, dilediğine azap eder, dilediğini esirger" ifadesi ise ahiretteki adalet ve merhameti vurgular.⁵⁹ Bu ayet, Allah'ın yaratıcı kudretini ve ahiret inancının temellerini ortaya koymaktadır. İlk yaratılışın ve kâinattaki düzenin sürekli vurgulanması, ahiret hayatının mümkün olduğunu akla yakınlaştırmak içindir. Ayette, tekrardoğuşa dair herhangi bir ima bulunmamaktadır. Aksine, ayetlerin bağlamı ve Kur'ân'ın genel mesajı, yaratılışın hikmetini anlamak, tevhid inancını kavramak ve ahiret hayatına hazırlık yapmak üzerine kuruludur. Tekrardoğuşçuların bu ayeti kendi inançlarına dayanak göstermesi, ayetin anlamını ve bağlamını çarpıtmaktan ibarettir. Ayet,

⁵⁷ el-A'râf 7/29; Yûnus 10/34; el-Enbiyâ 21/104; en-Neml 27/64; er-Rûm 30/11; el-Burûc 85/13.

⁵⁸ İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, 20/228.

⁵⁹ Taberî, *el-Câmi'u'l-Beyân an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*, 20/138-139.

Allah'ın kudretini, hikmetini ve ahiret inancının temellerini derin bir şekilde kavrayarak bu dünyada sorumluluk bilinciyle yaşama çağrısında bulunmaktadır.

er-Rûm 30/27: *“Yaratmaya başlayan O’dur. Sonra onu çevirip yeniden yapar.”*

Âyet, Allah'ın yaratıcı kudretine vurgu yapan mesajlar içermekte olup, Ankebut Suresi'nin 19. ayetiyle benzer bir anlam taşımaktadır. Ayetin verdiği temel mesaj, Allah'ın yaratma gücünün mutlak olduğunu ve ilk yaratılış ile yeniden yaratmanın O'nun için eşit derecede kolay olduğudur. Ayet, Allah'ın yaratma fiilini başlatan ve ardından bu yaratmayı tekrar eden kudret sahibi olduğunu ifade etmektedir. Allah, ilk yaratılışı yoktan var ettiği gibi, bir varlığı ikinci kez yaratmaya da muktedirdir. Bu süreç, Allah'ın mutlak kudreti için bir zorluk teşkil etmez. Ayrıca ayet, ölümden sonra dirilişin mümkün olduğunu göstermek için ilk yaratılışın delil olarak sunulmasına işaret eder. Allah, yoktan var ettiği bir varlığı, ölümden sonra da diriltmeye muktedirdir. Bu durum, ahiret inancının temellendirilmesi açısından önemli bir vurgu taşımaktadır. Ayet, insanları yaratılışın ardındaki ilahi hikmeti düşünmeye teşvik etmektedir. İlk yaratılışı idrak eden bir kişi, ölümden sonra dirilişi de kavrayabilir.⁶⁰

Tekrardoğuşçular, bu ayeti kendi inançlarına dayanak göstermek istemiş olabilirler. Ancak ayetin bağlamı ve mesajı dikkate alındığında, bu iddiaların geçersiz olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Ayette bahsedilen “yeniden yapma,” kıyamet günü ahiret hayatı için gerçekleşecek olan dirilişi ifade etmektedir. Bu, dünyaya defalarca gelmeyi savunan tekrardoğuş inancından tamamen farklıdır. Ayetteki vurgu, yaratılışın Allah için eşit derecede kolay olduğudur. İlk yaratılışın ve yeniden yaratmanın ahirete yönelik bir süreç olduğu açıkça belirtilmektedir ve bu durum fiziksel olarak dünyaya defalarca dönmeyi ima etmez.

Kur'ân'ın genel mesajı dikkate alındığında, yaratılış ve ölümden sonra diriliş, ahiret inancının temel dayanakları arasında sunulmaktadır. Bu ayet, bu inanç sistemini destekler niteliktedir; ancak tekrardoğuşu ima eden herhangi bir vurgu içermemektedir. Ayetin amacı, ahiretteki dirilişi mümkün kılan ilahi kudreti açıklamak ve insanların bu konuda düşünmesini sağlamaktır. Dolayısıyla Rum 30:27 ayeti, Allah'ın yaratıcı kudretine, yoktan var etme ve tekrar yaratma gücüne işaret etmektedir. Ayette, tekrardoğuş inancına dair bir ima bulunmamaktadır. Tekrardoğuşçuların bu ayeti kendi görüşlerine dayanak olarak yorumlaması, ayetin bağlam ve mesajını çarpıtmaktan ibarettir. Ayet, Allah'ın yaratma fiilini ve ahiret inancını destekleyici bir delil olarak değerlendirilmelidir.

el-Bürûc 85/13: *“İlkin var eden, sonra geri çevirip yeniden yaratan O’dur.”*

Bu ayet, Allah'ın yaratıcı kudretine vurgu yapmakta ve benzer ifadeler Kur'ân'ın diğer ayetlerinde de yer almaktadır. Örneğin Rum Suresi'nin 11. ve 27. ayetleri ile Ankebut 17. ayeti, Allah'ın mahlûkatı ilk defa yaratması ve kıyamet

⁶⁰ Muhammed b. 'Alî b. Muhammed el-Yemenî eş-Şevkânî, *Fethu'l-İ-Ğadır* (Dimaşk: Dâru İbn Kesîr, 1994), 4/253-254.

gününde yeniden diriltilerek hayata döndürmesi temasını işlemektedir. Bürûc 85/13 ayetinde de bu ortak tema yer almakta ve Allah'ın yaratma fiilinin mükemmelliği ile ahiretteki dirilişin mümkünlüğü vurgulanmaktadır.

Ayet, “ilkın var eden” ifadesiyle Allah'ın mahlûkatı yoktan yaratmasını, “sonra geri çevirip yeniden yaratan” ifadesiyle ise kıyamet günü ölüleri diriltilerek ahiret hayatını başlatmasını ifade etmektedir. Bu vurgu, Allah'ın yaratma ve yeniden yaratma fiillerinin, O'nun mutlak kudretine dayandığını açıkça göstermektedir. Allah, bu yaratma fiillerini hiçbir ortak veya maddeye ihtiyaç duymaksızın gerçekleştirmekte ve bu durum, ahiret inancını güçlendirmek amacı taşımaktadır. Yaratılışın tekrar vurgulanması, insanlara ölümden sonra dirilişin mümkün olduğunu hatırlatan güçlü bir mesajdır. Tekrardoğuşçular, bu ayeti kendi görüşlerine dayanak göstermek isteyebilirler. Ancak, ayetin tekrardoğuşla ilişkilendirilmesi hem bağlam hem de Kur'ân'ın genel mesajı açısından yanlıştır. Ayet, kıyamet gününde gerçekleşecek dirilişe işaret etmektedir ve tekrardoğuşçuların iddia ettiği gibi insanın kıyamet öncesinde defalarca dünyaya dönmesini ifade etmez. Kur'ân, yaratılış ve yeniden yaratma kavramlarını ahiret inancıyla ilişkilendirmiş ve bu kavramları ahiret hayatını anlamaya yönelik olarak sunmuştur. Bu kavramlar, ruhun beden değiştirerek tekrar tekrar dünyaya dönmesiyle ilgili değildir.

Ayetin “geri çevirip yeniden yaratma” ifadesini tekrardoğuş olarak yorumlamak, bağlamı aşan ve ayetin gerçek anlamını çarpıtan bir yaklaşım olur. Bu ifade, ölülerin kıyamet gününde yeniden diriltilmesini ve Allah'ın yaratıcı gücünün sınırsızlığını ifade eder. Kur'ân'ın genel mesajı, bu dünyadaki yaşamın ölümle sonlanacağını ve ardından ahiret hayatının başlayacağını öğretir.⁶¹ Bürûc 85/13 ayeti, Allah'ın yaratıcı kudretini ve ölümden sonra dirilişi açıkça vurgulamaktadır. Tekrardoğuş inancına herhangi bir atıfta bulunmamakta, aksine Allah'ın kıyamet günü mahlûkatı yeniden yaratacağını ve her şeyin O'nun mutlak kudreti altında olduğunu ifade etmektedir. Bu ayet, ahiret inancını temellendiren ve Allah'ın yaratma fiilindeki hikmeti düşünmeye davet eden güçlü bir mesaj sunmaktadır. Tekrardoğuşçuların bu ayeti kendi görüşlerine dayanak olarak yorumlaması, ayetin anlamını bağlamından koparan bir zorlama yorumdan öteye geçmemektedir.

el-Hacc 22/66: *“O'dur ki sizi diriltti. Sonra sizi öldürür. Sonra sizi yine diriltir. Hakikaten insan çok nankördür.”*

Âyet, Allah'ın yaratıcı kudreti ve insanoğlunun bu kudrete karşı sergilediği nankörlük üzerinde durmaktadır. Ayetin bağlamı, önceki ayetlerde (63-65) Allah'ın evrendeki düzeni ve insanın yaşamını kolaylaştıran nimetleriyle birlikte, insana düşen şükür sorumluluğunu hatırlatan mesajlarla şekillenmiştir. Önceki ayetlerde, Allah'ın gökten indirdiği yağmurla yeryüzünü yeşertmesi, gemilerin denizlerde hareket etmesi ve göklerin yeryüzüne düşmemesi gibi olaylar, Allah'ın mutlak

⁶¹ Taberî, *el-Câmi'u'l-Beyân an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*, 21/25.

kudreti ve hikmetine işaret etmektedir. İnsanlara bu nimetlerin ardındaki ilahi hikmeti düşünmeleri ve Allah'a şükretmeleri gerektiği hatırlatılmaktadır. Bu bağlamda, Hacc 22/66 ayeti, Allah'ın insan yaşamındaki tasarrufunu ve kudretini vurgularken, insanoğlunun bu nimetlere karşı gösterdiği nankörlüğü eleştirmektedir. Ayetteki "diriltti, öldürdü ve yine diriltti" ifadeleri, Allah'ın insan yaşamı üzerindeki mutlak tasarrufunu ifade etmektedir. İlk dirilme, insanın yokluktan yaratılması; ölüm, dünya hayatının sona ermesi; ikinci dirilme ise kıyamet günü gerçekleşecek yeniden diriltilmedir. Bu süreç, Allah'ın kudretine ve ahiret inancına güçlü bir vurgu yapmaktadır. Aynı zamanda ayet, insanın şükürsüzlüğüne dikkat çekerek, bu durumun Allah'a karşı bir nankörlük olduğuna işaret eder.⁶²

Ayet, Allah'ın insanın yaratılış, ölüm ve yeniden diriliş üzerindeki mutlak kudretini anlatmaktadır. Bu döngü, ahirete yönelik bir süreci ifade eder ve dünyada defalarca tekrarlanan bir yaratılışa işaret etmez. İkinci dirilme, kıyamet günü gerçekleşecek ahiret dirilişidir ve Kur'ân'ın genel bağlamında bu dirilme yalnızca ahiret hayatıyla ilgilidir. Tekrardoğuşçuların iddia ettiği gibi bir "bedenden bedene geçiş" ya da "yeniden doğuş" teması ayette bulunmamaktadır. Ayetin ana mesajı, Allah'ın kudreti karşısında insanın şükür ve itaat sorumluluğudur. Hacc 22/66 ayeti, insanın yaratılış, ölüm ve ahirette yeniden diriltilmesi bağlamında Allah'ın mutlak kudretini ve insanın bu kudret karşısında nankörlüğünü ele almaktadır. Ayet, tekrardoğuş inancına dair hiçbir ima içermemekte, aksine, insanın kıyamet sonrası ahiret hayatına yönelik yaratılış döngüsünü vurgulamaktadır. Tekrardoğuşçuların bu ayeti kendi görüşlerine dayanak olarak yorumlaması, ayetin bağlam ve mesajını aşan, zorlama bir yaklaşımdır. Bu ayet, Allah'ın kudretini idrak ederek şükür ve sorumluluk bilinciyle yaşamının gerekliliğini açıkça ortaya koymaktadır.⁶³

er-Rûm 30/40: *"Allah sizi yarattı. Sonra besledi. Sonra öldürüyor, sonra diriltiyor."*

Rûm Sûresi'ndeki bu âyet, Allah'ın insan üzerindeki mutlak hâkimiyetini, insana bahşettiği nimetleri ve bu nimetlere karşı insanın sorumluluklarını hatırlatmaktadır. Ayetin bağlamı, Allah'ın yaratıcı kudretine, rızık verme fiiline, ölümden sonraki dirilişe ve insanın Allah'a teslim olma gerekliliğine vurgu yapmaktadır. Önceki ayetlerde (37-39), Allah'ın rızık artırma ve azaltma kudretine dikkat çekilmiş, insanlara bu durumu düşünerek Allah'a şükretmeleri ve yardımsever olmaları gerektiği öğütlenmiştir. Allah'ın verdiği nimetler, başkalarına lütuf değil onların hakkıdır; dolayısıyla bu nimetlerin paylaşımı bir şükür ve sorumluluk gereğidir. Ayrıca, faiz ve zekâtın karşılaştırıldığı ifadelerde, Allah'ın hoşnutluğunu gözeterek yapılan harcamaların gerçek bereketi getirdiği vurgulanmıştır. Rum 30/40 ayeti, Allah'ın insanı yaratma, rızık verme, öldürme ve yeniden diriltme fiillerine vurgu yaparak, insan yaşamındaki tüm süreçlerin Allah'ın kontrolü altında olduğunu belirtir. Bu süreçlerin sıralaması, insan yaşamının başlangıcından ahiretteki dirilişe kadar olan bütünlüğünü ifade eder. Allah'ın bu

⁶² İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, 17/326.

⁶³ Zemahşerî, *Tefsîru'z-Zemahşerî el-Keşşâf*, 3/68.

yaratıcı fiilleri, O'nun mutlak kudretine işaret etmekte ve bu kudrete karşı insanların şükürle mukabele etmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Ayette ayrıca Allah'ın yaratıcı sıfatlarına hiçbir varlığın ortak koşulamayacağı belirtilerek, tevhid inancı güçlendirilmiştir.⁶⁴

Ayetteki “yaratmak,” “öldürmek” ve “diriltmek” ifadeleri, insanın dünya hayatındaki başlangıcını, ölümünü ve ahiret günündeki yeniden dirilişi ifade etmektedir. Tekrardoğuş inancında savunulan defalarca dünyaya geri dönüş anlayışıyla bu ifadeler arasında bir bağ kurmak mümkün değildir. Ayetin bağlamında, bu süreçlerin ahirete yönelik olduğu açıkça görülmektedir.⁶⁵ Ayetin temel vurgusu, Allah'ın kudretine olan teslimiyetin gerekliliğidir. İkinci diriliş, ahiret günü gerçekleşecek olan ve insanın nihai hesabının görüleceği diriliştir. Ayette, dünyada tekrar tekrar diriltirme anlamına gelebilecek bir ifade bulunmamaktadır. Aksine, Allah'ın yaratıcı kudretinin benzersizliğine ve bu kudretin sadece O'na mahsus olduğuna dikkat çekilmektedir.⁶⁶ Özetle Rum 30:40 ayeti, Allah'ın insan üzerindeki mutlak hâkimiyetini ve insana bahsettiği nimetlerin şükür gerektirdiğini vurgular. Ayet, ahiret inancını ve yeniden dirilişi desteklerken, tekrardoğuş inancını ima eden herhangi bir ifade içermemektedir. Tekrardoğuşçuların bu ayeti kendi inançlarına dayanak göstermesi, ayetin bağlamını ve Kur'ân'ın genel mesajını göz ardı eden bir yaklaşımı yansıtmaktadır. Ayet, Allah'ın yaratıcı kudretine ve insanın bu kudrete karşı olan sorumluluğuna dikkat çekerek, ahiret bilincini ve tevhid inancını pekiştirmektedir.

Yûnus 10/4: *“Hepinizin dönüşü yalnızca O'nadır. Bu, Allah'ın verdiği kesin bir sözdür. Çünkü O, varlıkları önce yoktan yaratır; sonra da iman edip sâlih amel işleyenleri âdil bir şekilde mükâfatlandırmak için ölümlerinin ardından tekrar hayata döndürür. Kâfirlere gelince, sürekli küfür içinde bulunduklarından dolayı onlar için kaynar sudan bir içecek ve can yakıcı bir azap vardır.”*

Âyet, insanın ölümden sonraki dirilişi ve ahiret hayatı bağlamında Allah'ın mutlak kudretini ve adaletini vurgulamaktadır. Ayet, yaratılışın ve yeniden yaratılışın anlamını açıklayarak insanın bu bağlamdaki sorumluluğunu hatırlatmaktadır. Allah'ın ilk yaratmayı başlatması, yoktan var etme kudretinin bir göstergesidir. İkinci yaratma ise ahiret hayatında gerçekleşecek olan yeniden diriltmeyi ifade etmektedir. Bu iki süreç, Allah'ın adaletinin bir gereği olarak gerçekleştirilir. İman eden ve sâlih amel işleyenler cennet nimetleriyle ödüllendirilirken, küfürde ısrar edenler cehennem azabıyla cezalandırılacaktır. Ayet, insanların nihai dönüşünün Allah'a olduğunu belirtir. Bu dönüş, ölüm sonrası gerçekleşir ve her insan ahirette yaptığı amellerin karşılığını alır. Mü'minler için

⁶⁴ İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, 21/107.

⁶⁵ Ebû Manşûr Muhammed b. Muhammed el-Mâturîdî, *Te'vîlâtü Ehli's-Sunne*, thk. Mecdî Bâsellûm (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2005), 8/282.

⁶⁶ Karaman vd., *Kur'an Yolu: Türkçe Meal ve Tefsir*, 4/317-319.

cennet nimetleri, kâfirler için ise cehennem azabı öngörülmektedir. Bu ödül ve ceza sistemi, Allah'ın adaletinin açık bir tezahürüdür.⁶⁷

Ayetin bağlamında yaratma fiilinin sürekliliği vurgulanmakla birlikte, bu tekrar dünyaya defalarca geliş anlamında değil, ahiretteki yeniden diriltirme sürecini ifade etmektedir. Bu bağlamda ayet, insanın dünya hayatında sahip olduğu sorumluluğu ve ahirete hazırlanma gerekliliğini hatırlatır. Bu ayet, tekrardoğuş inancına herhangi bir dayanak oluşturmaz. Ayette yaratılışın tekrarlanması açıkça ahiret hayatına yönelik bir süreç olarak ifade edilmektedir.⁶⁸ İnsanların dünyaya defalarca dönmesini ima eden bir ifade bulunmamaktadır. Ayetin bağlamı, Allah'ın yaratıcı kudreti ve ölümden sonraki ahiret süreci üzerinde yoğunlaşmaktadır. Tekrardoğuş inancında olduğu gibi bir bedenden diğerine geçiş veya dünyaya tekrar geliş bu bağlamda yer almaz. Ayrıca ayetteki yaratma ve yaratışın tekrarı, ilahi adaletin bir parçasıdır. Bu süreç, insanların dünya hayatındaki amellerine dayalı olarak ahirette gerçekleşir. Tekrardoğuş gibi dünyaya tekrar geliş düşüncesi bu çerçevede yer almamaktadır. Özetle Yunus 10/4 ayeti, Allah'ın mutlak kudretini, yaratma fiilinin sürekliliğini ve ahiret hayatına yönelik adalet düzenini vurgulamaktadır. Ayetteki "yaratma ve yaratışın iadesi" ifadesi, ölümden sonra dirilme ve ahiretteki mükâfat-ceza düzenine işaret etmektedir. Ayeti tekrardoğuşla ilişkilendirmek, ayetin bağlamını ve anlamını yanlış yorumlamaktan öteye geçmez. Bu ayet, insanın Allah'a olan sorumluluğunu, ahiret bilincini ve dünya hayatındaki hazırlığının önemini hatırlatan bir mesaj sunmaktadır.⁶⁹

el-İnşikâk 84/19: "Siz mutlaka tabakadan tabakaya bineceksiniz."

Bu ayet, insan hayatında meydana gelen değişim ve dönüşümleri simgelemektedir. Ayette geçen tabaka kelimesi, çeşitli haller, aşamalar veya süreçler olarak yorumlanmıştır. Bu bağlamda, ayetin anlamı insanın dünya hayatından ahiret hayatına kadar geçireceği farklı safhalara işaret etmektedir.⁷⁰

Müfessirler, ayetin yorumunda insan hayatının dünya ve ahiret boyutundaki aşamaları üzerinde durmuşlardır. Fahreddin Râzî, ayeti ölümle başlayan ve ahirette devam eden farklı aşamalar şeklinde yorumlamış, bu sürecin kıyamet ve ahiretteki hesap, mizan, cennet ya da cehennem gibi safhaları içerdiğini belirtmiştir.⁷¹ Zemahşerî de benzer şekilde, ayeti ölüm sonrası süreçlerin zorluklarına ve ahirette insanın karşılaşacağı farklı haller olarak değerlendirmiştir. Bu bağlamda, tabakadan tabakaya geçiş, ölüm, diriliş, hesaba çekilme ve sonuçta cennet veya cehenneme sevk edilmeyi ifade etmektedir.⁷² Surenin bağlamı, özellikle inkârcıların Allah'ın

⁶⁷ İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, 11/90.

⁶⁸ Ebû'l-Fidâ İsmâîl b. 'Omer b. Kes'îr ed-Dimeşkî İbn Kes'îr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, thk. Muhammed Huseyn Şems ed-Dîn (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1998), 4/382.

⁶⁹ Mâtürîdî, *Te'vilâtü Ehli's-Sünne*, 6/7.

⁷⁰ Vehbe Zuhaylî, *et-Tefsîru'l-Münîr* (Dımaşk: Dâru'l-Fikr, 1991), 30/138.

⁷¹ Râzî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, 2/101.

⁷² Zemahşerî, *Tefsîru'z-Zemahşerî el-Keşşâf*, 4/727.

ayetlerini reddetmeleri ve secde etmeyerek saygısızlık göstermeleri sebebiyle kınanmasını içermektedir. Bu nedenle, ayet ahiret inancını reddedenlere yönelik bir uyarı olarak da anlaşılmaktadır.

Bu ayeti tekrardoğuş inancıyla ilişkilendirmek mümkün değildir. Ayette geçen tabaka kelimesi, insanın ölüm sonrası ahiret sürecinde geçireceği aşamaları ifade etmekte olup, dünya hayatında tekrar tekrardoğuş gibi bir anlam içermemektedir. Kur'ân'ın genel mesajında, insanın dünya hayatını bir defa yaşayacağı ve ölümle birlikte ahiret sürecine geçileceği açıkça belirtilmiştir. Örneğin, el-En'âm 6/27 ve el-Mü'minûn 23/99-100 ayetlerinde, insanların dünyaya geri dönüş isteklerinin reddedildiği vurgulanmıştır. Ayrıca, Kur'ân, insanın ecelinin değiştirilemez olduğunu ve ölüm sonrası ahirette ebedi bir sürece geçildiğini ifade etmektedir. Dolayısıyla el-İnşikâk 84/19 ayeti, insanın dünya hayatından ahiret hayatına kadar geçireceği süreçleri simgelemektedir.⁷³ Ayet, ölüm sonrası kıyamet, hesap, mizan ve sonuçta cennet veya cehennem gibi aşamaları vurgulamaktadır. Tekrardoğuş inancına dair herhangi bir ima taşımayan bu ayet, Kur'ân'ın ahiret inancını destekleyen ve insanın bu süreçler karşısında sorumluluğunu hatırlatan bir mesaj sunmaktadır. Ayeti tekrardoğuşla ilişkilendirmek, ayetin anlamını bağlamından koparmak ve Kur'ân'ın genel öğretisini yanlış yorumlamak anlamına gelir.

Sonuç

Bu çalışmada yapılan analiz, Kur'ân'ın tenasüh kavramını açık bir şekilde reddettiğini ortaya koymaktadır. Yeniden doğuş veya ruhun tekrar bedenlenmesi anlamına gelen tenasüh anlayışı, Kur'ân'ın teolojik çerçevesiyle bağdaşmayan bir inançtır. Tenasüh yanlılarının Kur'ân ayetlerinden hareketle ileri sürdükleri iddiaların, bağlamdan kopuk, dilsel olarak zorlama ve Kur'ân'ın genel anlam bütünlüğüyle uyumsuz olduğu tespit edilmiştir. Kur'ân, insan varlığını kesin bir çizgiyle tanımlamaktadır: yaratılış, tek bir dünya hayatı, ölüm ve kıyamet gününde yeniden diriliş. Bu doğrusal yaşam modeli, ruhun birçok kez dünyaya geri döndüğünü öne süren tenasüh anlayışının tam tersidir. Kur'ân'ın öne çıkardığı bu model, insanın amellerine bağlı olarak ahiretteki nihai karşılığını alacağı bir hayatı temel alır. Çalışmada, tenasüh yanlılarının delil olarak sundukları el-Bakara 2/28, el-Mü'min 40/11 ve er-Rûm 30/40 gibi ayetler detaylı bir şekilde incelenmiştir. Bu ayetler, doğru bağlamda ve Kur'ân'ın bütünlüğü içinde ele alındığında, yaratılış, ölüm ve kıyametteki dirilişi ifade ettiği, ancak yeniden dünyaya dönüş anlamına gelmediği anlaşılmıştır. Örneğin, "ölüm ve hayat" döngüsü, insanın yaratılışı ile ölümden sonra diriltilmesini ifade etmekte; tekrar tekrar bedenlenmeyi işaret etmemektedir. Kur'ân, insanın bu dünyadaki amellerine bağlı olarak ahirette hesap vereceğini ve ebedi bir hayatın başlayacağını net bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu

⁷³ İbn Keşîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, 7/517.

bağlamda, ahiretteki diriliş, Kur'ân'ın temel bir öğretisi olup, insanın dünyaya tekrar dönüşünü gereksiz ve anlamsız kılmaktadır. Tenasüh inancı, bu teolojik çerçeveye çelişmekte ve Kur'ân'ın vurguladığı tek hayat ve hesap gününü ihlal etmektedir. Tenasüh yanlılarının, Kur'ân'da geçen "yeniden yaratma" ifadelerine dayandırdıkları yorumlar, ayetlerin bağlamından kopararak yapılmıştır. Bu ifadeler, kıyametteki dirilişi işaret etmekte olup, ruhun dünyada tekrar tekrar bedenlenmesine dair bir anlam taşımamaktadır. Kur'ân'daki birçok ayet, insanın bu dünyaya bir kez gönderildiğini, ölümün ardından berzah âleminin başlayacağını ve kıyamet günü yeniden diriltilerek ebedi ahiret hayatına geçileceğini açıkça ifade etmektedir. Bununla birlikte, Kur'ân, dünyaya tekrar dönme talebinde bulunan inkârcıların bu taleplerinin reddedileceğini belirterek, tenasüh inancının İslâmî perspektiften tamamen geçersiz olduğunu göstermektedir. Bu çalışma, Kur'ân'ın teolojik bütünlüğünü koruyarak, tenasüh inancını açık bir şekilde reddetmektedir. Kur'ân'ın insan hayatını tek bir süreç içinde değerlendiren öğretisi, tenasüh gibi döngüsel yaşam modellerine yer bırakmamaktadır. Bu nedenle, Kur'ân'ın ayetlerini bağlamından kopararak farklı anlamlar yüklemek yerine, ayetlerin bütünsel teolojik çerçevede ele alınması gerektiği bir kez daha vurgulanmıştır. Çalışma, Kur'ân'ın ahiret inancını ve insanın bu dünyadaki amellerine dayalı sorumluluğunu hatırlatarak, İslâm teolojisinin temel ilkelerinin anlaşılmasına katkı sunmaktadır.

Yazarların Katkıları/Authors Contributions

Çalışmanın Tasarlanması: Yazar-1 (%80), Yazar-2 (%20)

Veri Toplanması: Yazar-1 (%80), Yazar-2 (%20)

Veri Analizi: Yazar-1 (%60), Yazar-2 (%40)

Makale Gönderimi ve Revizyonu: Yazar-1 (%90), Yazar-2 (%10)

Kaynakça/References

- Abhedananda, Swami. *Vedanta Philosophy: Five Lectures on Reincarnation*. New York: Vedanta Society, 1907.
- Altuntaş, Halil - Şahin, Muzaffer. *Kur'an-ı Kerim Meâli*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011.
- Ateş, Süleyman. *Yüce Kur'ân'ın Çağdaş Tefsiri*. İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat, 1991.
- Baloğlu, Adnan Bülent. *İslama Göre Tekrardoğuş (Reenkarnasyon)*. Ankara: Kitabiyat Yayınları, 2001.
- Bulgen, Mehmet. "İslâm Dini Açısından Tenâsüh ve Reenkarnasyon". *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 40 (Mart 2014), 63-92. <https://doi.org/10.15370/muifd.17915>
- Burley, Mikel. *Rebirth and the Stream of Life: A Philosophical Study of Reincarnation, Karma and Ethics*. New York: Bloomsbury Academic, 2016.
- Celal, Metin. *Evrenselyasa Tekrardoğuş*. İstanbul: Ruh ve Madde Yayınları, 1997.
- Curt, John Ducas. *The Belief in a Life After Death*. USA: Charles Thomas Yayınevi, 1961.
- Çaycı, Sadi. *Ruhçuluğa Göre Kur'an Öğretisi*. İstanbul: Ruh ve Madde Yayınları, 1995.
- Çetin, Metin. "Bakara Sûresi 243. Âyet Bağlamında Rivayetlerin Tefsire Etkisi". *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 21 (2023), 194-214.
- Endelûsî, Ebû Hayyân. *Tefsîru'l-Bahri'l-Muhît*. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1983.
- Geley, Gustave. *Tekamülcü Ruhçuluk*. çev. Ergün Arıkdal. İstanbul: Ruh ve Madde Yayınları, 1985.
- Gondos, Andrea. *The Life of the Soul: Jewish Perspectives on Reincarnation from the Middle Ages to the Modern Period*. New York: State University of New York Press, 2024.
- Güllüce, Veysel. *Kur'ân Işığında Reenkarnasyon*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2004.
- Günaltay, Mehmet Şemseddin. *Felsefe-i Üllâ*. thk. Nuri Çolak. İstanbul: İnsan Yayınları, 1994.
- Hatîb, Abdulkerîm Yûnus. *et-Tefsîru'l-Kur'ânî li'l-Kur'ân*. Kahire: Dâru'l-Fikri'l-Arabî, 1970.
- Işık, M. Said. *Günümüz Tefsir Problemleri*. Konya: Düşünce Yayınları, 1995.
- İbn Âşûr, Muhammed b. Tâhir. *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*. Tunus: ed-Dâru't-Tûnûsiyyeti li'n-Neşrî, 1984.
- İbn Keşîr, Ebû'l-Fidâ İsmâîl b. 'Omer b. Keşîr ed-Dimeşķî. *Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm*. thk. Muḥammed Ḥuseyn Şems ed-Dîn. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmîyye, 1998.

- Karaman, Fikret. "Tenasuh veya Reenkarnasyon Üzerine Bir Değerlendirme". *İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/1 (Ekim 2017), 9-34.
- Karaman, Hayrettin vd. *Kur'an Yolu: Türkçe Meal ve Tefsir*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2003.
- King, George. *Karma and Reincarnation*. California: The Aetherius Society, 2014.
- Kollektif. "*Sadıklar Planı*" *Ruhsal Tebliğler*. İstanbul: Ruh ve Madde Yayınları, 1988.
- Konyalıoğlu, Erol - Aksoylu, Cezmi. *Kader-Karma ve Tekrardoğuş*. İstanbul: Ruh ve Madde Yayınları, 1990.
- Kranz, Walter. *Antik Felsefe (Metinler ve Açıklamalar)*. çev. Suat Y. Baydur. İstanbul: Sosyal Yayınlar, 1994.
- Kuday, İshak Lütfi - Akay, Ali Sevilay. *Spiritualizmin Ruh Ansiklopedisi*. İstanbul: Gayret Kitabevi, 1950.
- Mâtürîdî, Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed. *Te'vîlâtü Ehli's-Sunne*. thk. Mecdî Bâsellûm. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2005.
- Mâtürîdî, Ebû Mansûr. *Te'vîlâtü Ehli's-Sünne*. thk. Mecdî Bâsellûm. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2005.
- Mâverdî, Ebû'l-Hasen 'Alî b. Muhammed el-Başrî. *en-Nuket ve'l-Uyûn*. thk. es-Seyyid b. 'Abdılmağşûd b. 'Abdirrahîm. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1992.
- Nesefî, Ömer. *et-Teyisr fî İlmi't-Tefsir*. thk. Mâhir Edîp Habbûş. İstanbul: Dâru'l-Lübâb, 2019.
- Plato. *The Dialogues of Plato*. çev. Benjamin Jowett. London: Oxford University Press, 1892.
- Râzî, Ebû 'Abdillâh Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin. *Mefâtîhu'l-Ğayb*. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsî'l-Arabî, 1999.
- Şevkânî, Muhammed b. 'Alî b. Muhammed el-Yemenî. *Fethu'l-Kadîr*. Dımaşk: Dâru İbn Kesîr, 1994.
- Taberî, İbn Cerîr. *el-Câmi'u'l-Beyân an Te'vîlî Âyi'l-Kur'ân*. Mekke: Dâru't-Terbiyeti ve't-Turâs, ts.
- Taşdelen, Mehmet. "Âyetler Işığında İnanç Açısından Reenkarnasyon". *FSM İlmi Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi* 19 (Haziran 2022), 155-187. <https://doi.org/10.16947/fsmia.1136466>
- Yasa, Metin. "Reenkarnasyon Beşiri Ruhun Ölümsüzlük Arzusunu Tatmin Eder mi?" *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/9 (Ocak 1997), 239-246. <https://doi.org/10.17120/omuifd.35906>

Yazır, Muhammed Hamdi. *Hak Dini Kur'an Dili*. haz. Asım Cüneyd Köksal - Murat Kaya. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2021.

Yitik, Ali İhsan. *Hint Kökenli Dinlerde Karma İnancının Tenasüh İnancıyla İlişkisi*. İstanbul: Ruh ve Madde Yayınları, 1996.

Zemahşerî, Cârullah. *Tefsîru'z-Zemahşerî el-Keşşâf*. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 1986.

Zuhaylî, Vehbe. *et-Tefsîru'l-Münîr*. Dımaşk: Dâru'l-Fıkr, 1991.

